

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

Pasen 2024

Parsifal

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

28^e jaargang nr. 2, Pasen 2024

Inhoud

Thema: Parsifal

Parcival en de crisis in onze tijd	1
Dans met ons de graal	6
Graal en wederkomst	8
<i>Lijdens- en Paastijd</i>	
Leven met vragen	11
<i>Op de groei – opvoeding</i>	
Verwondering en onbevangenheid	15
<i>Onder de zon – jongeren</i>	
Kampen voor iedereen	18
<i>Kennismakingsinterview</i>	
Dit is waar het om gaat	21
<i>Uit ons bewindsgebied</i>	
Van de bewindsdrager	23
Landelijk bestuur	24
Auteursrechten	25
Landelijke raadvergadering	26
<i>Internationaal</i>	
Goedkope wierook kooltjes	27
Over de grenzen	28
<i>Allerlei</i>	
Aankondigingen	29
Gestorvenen	31
Colofon	33

Van de redactie

Voor u ligt een veelzijdig Paasnummer. U heeft dit exemplaar opengeslagen om het eens rustig door te bladeren, of om zelf *in beweging* te komen. In dat geval bent u aan het goede adres. We openen met een drietal thematische artikelen over Parsifal en de Graal. Het eerste dat opvalt is dat Parsifal in elk van die artikelen weer anders wordt gespeld. Wie de artikelen onbevangen leest, zal ontdekken dat elk van de auteurs steeds weer nieuwe en handzame perspectieven voor uw geestesoog tovert. De basisinstelling die daarbij behulpzaam is schetst Loïs Eijgenraan in de rubriek 'Op de groei': verwondering en onbevangenheid. Wat dat betreft is het goed als wij allen op de groei zijn en blijven. De feesttijd in het jaarverloop krijgt door de bijdrage van Nora Minassian het karakter van leren leven met vragen. Hoe ga je om met vragen? En verder vindt u in dit nummer ook weer veel wetenswaardigheden.

Thom Kloes

Erratum

In het vormgevings- en drukproces van het Adventnummer is het jaartal 2023 per abuis veranderd in 2024. Wie de nummers van *In beweging* bewaart, kan het jaartal zelf veranderen in 2023, zodat er geen misverstand kan ontstaan wanneer eind dit jaar het echte Adventnummer 2024 verschijnt.

Illustratie vooromslag: 'Parsifal en de bloeddruppels in de sneeuw'.

David Newbatt

Thema: Parsifal

Voor dit Paasnummer is het Parsifal thema gekozen, omdat dit oude verhaal ons in de huidige tijd veel te vertellen heeft over het lijden, over elkaar vragen naar het leed van de ander, over het doormaken van crisis en opstaan uit de doodskrachten van een crisis: over Christus werkzaamheid. Het thema opent met een bijdrage van vrije schoolleraar Frans Lutters, die als een ervaren verteller ons met grote pennestreken meeneemt door de hoofdelementen van het verhaal en dit verbindt met de tijd waarin wij nu leven. Bastiaan Baan was in de Lijdenstijd van 2023 aanwezig bij de nieuwe enscenering van Wagners Parsifal in het Goetheanum in Dornach en doet hiervan verslag. Redacteur Thom Kloes las het boek 'Versuche in der Leere' van Mathijs van Alstein en bewerkte hieruit een fragment over de betekenis van de Graal in relatie tot Christus' wederkomst in onze tijd tot de slotbijdrage van dit themadeel. De redactie heeft de uiteenlopende spellingvormen van Parsifals naam zo gelaten zoals de auteurs die hebben aangeleverd.

Parcival en de crisis in onze tijd

door Frans Lutters (docent vrije school bovenbouw Zeist)

Het legendarische verhaal over Parcival werd rond het jaar 1200 in de versie van Chrétien de Troyes en Wolfram von Eschenbach op schrift gesteld. Wolfram ziet Parcival als historische persoonlijkheid, die elf generaties voor zijn tijd, dus in de negende eeuw, geleefd heeft. Parcival is bekend geworden als de zoeker naar de heilige Graal, de schaal die Christus gebruikte bij het laatste avondmaal. De Graal bezit een geneeskrachtige werking sinds de kruisiging van Christus op Golgotha, toen uit zijn wonden enige druppels van zijn bloed in de schaal vielen. De tocht van Parcival naar de Graal was niet eenvoudig en is in zekere zin een navolging van Christus.

De naam Parcival of 'Perceval' in de versie van Chrétien de Troyes betekent 'midden door het dal'. Parcival gaat letterlijk door het dal in een diepe crisis alvorens zijn doel te bereiken. Hij komt voor het niets te staan, geheel zonder perspectief. Hij maakt mee wat veel mensen in onze tijd meemaken: een totale vertwijfeling, veroorzaakt door heftige gebeurtenissen uit het verleden en de confrontatie met het kwaad in de wereld.

Wat is God?

In eerste instantie groeit Parcival op in een paradijselijke omgeving. Samen met zijn

moeder en enkele bedienden leefde hij een heerlijk leven in de natuur. Zijn moeder Herzeloide heeft hem niets over de wereld verteld. Hij weet niets over de tragische dood van zijn vader Gamureth in het verre Bagdad tijdens een religieuze strijd tussen de twee dominante islamitische stromingen, waarbij de vrijzinnige Baruch, de wijze kalief terzijde stond. Ook heeft zij hem zonder enige religie opgevoed. Dat blijkt uit de vraag die Percival omstreeks zijn twaalfde jaar aan zijn moeder stelt: 'Wat is God?' Opvallend is dat de jongen niet vraagt *wie* God is maar *wat* God is. Het duidt op de afwezigheid van enig godsbegrip. Ook hierin lijkt Percival op steeds meer jonge mensen in onze tijd.

Odilon Redon. *Parsifal* 1891 Parijs

Het antwoord, dat zijn moeder op de vraag naar God geeft, is opvallend: 'God is lichter dan de dag!' Deze woorden zullen dramatische consequenties hebben die zij juist had willen vermijden. Vanaf dit moment wil Percival niets liever dan 'lichter dan de dag' en dus als God worden. Maar juist deze intentie leidt tot gebeurtenissen die zijn getraumatiseerde moeder, door de dramatische dood van haar echtgenoot, ten alle tijde had willen voorkomen. Herzeloide is als veel ouders in onze tijd, die hun kinderen willen behoeden voor oorlogen en leed. Zij heeft gezworen dat haar kind nooit als strijder in een oorlog terecht zal komen en daarnaast vrij zal blijven van traditionele religieuze vooroordelen als bron van strijd.

Ridder van de Ronde Tafel

Maar Percival volgt zijn eigen lot. Op een dag, rond zijn zeventiende levensjaar, ziet hij in het bos een groot licht begeleid door dreunende hoefslagen. Hij springt vanuit de struiken tevoorschijn op het pad en een verblindend licht komt op recht op hem af. Dan onderscheidt hij drie ruiters in maliënkolder te paard, waarop het verblindende zonlicht weerkaatst wordt. Percival valt op zijn knieën voor deze overrompelende, drievoudige, verschijning en roept uit: 'Bent u God?' God is immers lichter dan de dag. Ja, zoals deze drievoudige verschijning wil hij ook worden.

De drie ruiters blijken ridders van de Ronde Tafel te zijn en Percival neemt op dat moment het besluit om ook ridder te worden en naar koning Arthur te reizen. Hij neemt dit besluit intuïtief en resoluut. Zo'n besluitkracht gun je ook jonge mensen die hun weg in het complexe leven van de 21e eeuw zoeken. Percival gaat zijn eigen weg maar er dreigt gevaar, hij kan immers ook een dolende ridder worden!

En inderdaad, hij komt in de strijd terecht, leert de liefde kennen en veroorzaakt in zijn naïviteit, weliswaar onbedoeld, vele problemen. Uiteindelijk draagt hij een vuurrood harnas, dat hem tot onbesuisde daden aanzet. Percival laadt veel schuld op zich. Ridder van de Ronde Tafel is hij nog niet geworden. Zijn werkelijke missie is steeds minder duidelijk voor hem. Hij twijfelt en volgt allerlei impulsen om uiteindelijk geconfronteerd te worden met dood en verdriet die hij, zonder dat hij het echt beseft, zelf door zijn ondoordachte daden veroorzaakt heeft.

Spiegelbeelden

Het is een jonge vrouw, Sigune genaamd, die hem confronteert met zijn tekortkomingen. Met een schok komt Percival tot zelfkennis en belandt in een diepe crisis. Hij schaamt zich en verliest nu helemaal zijn innerlijke licht en zelfvertrouwen. Hij voelt zich door het leven bedrogen en haat vanaf dat moment God en heft daarbij zijn vuist naar de hemel.

Hoeveel mensen verliezen in onze tijd door dramatische gebeurtenissen hun geloof en zelfvertrouwen? Toch kan deze vertwijfeling, ook een moment van omkeer, van *metanoia* worden. Het is een vuurdoop die Percival moet doorstaan. Zijn we in onze tijd niet allemaal als Percival? Johannes de Doper doopte met water, Percival wordt gedoopt in verterende smart. Hij proeft zelfs as in zijn mond. Hij is dan voor de eerste keer in de burch van de heilige Graal. Hij begrijpt niet wat hij ziet en durft niet om uitleg te vragen. Hij is het vragen verleerd. Hij verlaat de burch en hem wordt nageroepen: domme gans, waarom heb je niet gevraagd!

Gawan, een jonge ridder van koning Arthur, is al maanden op zoek naar Percival om hem te helpen, maar hij vindt hem niet en komt in het kasteel van de duistere tovenaar Klingsohr terecht. Daar is een zuil waarin alles weerspiegeld wordt wat je wilt weten of zien. Deze zuil bindt de toeschouwer en ontnemt de eigen initiatiefkraft. Jonge mensen worden in onze digitale tijd vastgehouden door soortgelijke spiegelbeelden via de zogenaamde sociale media als TikTok en Instagram. En sinds kort kunnen ook eigen inzichten en gedachten in teksten vervangen worden door ChatGPT. Maar het zijn geen echte inhouden die we zelf scheppen op basis van eigen denkkracht en intuïties en die daarmee tot werkelijk inzicht en bewustzijn leiden. Gawan wordt in deze betovering vastgehouden en kan Percival niet bijstaan.

Innerlijke verrijzenis

Percival staat er alleen voor. Zijn rode harnas roest. Hij slaapt buiten in de kou en is als een dakloze geworden. Al zijn gevoel voor tijd is hij verloren. Gawan heeft zich intussen losgemaakt uit zijn betovering en vindt Percival uiteindelijk dan toch. Hij zit stil op zijn paard midden op een besneeuwd veld. Een valk heeft een gans aangevallen en er vielen drie bloeddruppels vlak voor Percival in de sneeuw. De diep-

rode druppels in de helderwitte sneeuw nemen zijn aandacht geheel in beslag. Zijn hart is voor een korte tijd geheel vervuld van warmte en liefde. Gawan begrijpt Parcival en doet hem rustig uit zijn meditatieve verdieping ontwaken door een complementair groenzijden doek over de rode druppels uit te spreiden. Zij spreken met elkaar maar nemen dan toch weer afscheid.

De rode ridder wil zijn weg verder alleen vervolgen. Maar nu is het de liefde, die Parcival vond in de bloeddruuppels op de sneeuw, die een eerste ommekeer brengen op zijn weg door het dal en die hem nu verder als een stille kracht zal begeleiden. Het is alsof we hier de verteller Wolfram von Eschenbach horen zeggen: zonder de liefde is het leven verlaten en leeg.

Hij rijdt eenzaam door een bos en komt een groep pelgrims tegen. Hun leider spreekt hem aan en vraagt of hij niet weet dat het Goede Vrijdag is en dat het een ridder niet past om op de dag dat Christus gekruisigd werd wapens te dragen. Met een schok komt Parcival terug in de tijd en is radeloos. De pelgrim adviseert hem om door te rijden naar een kluizenaar die verder op woont en hem zeker kan helpen.

Parcival neemt de raad aan en wordt inderdaad door de kluizenaar, die Trevrezent heet, ontvangen met eten en een gesprek. De hele Paastijd zal Parcival bij de kluizenaar blijven. Trevrezent blijkt de broer van zijn moeder te zijn en vertelt hem over de genezende kracht van de Graal en vergelijkt de werking ervan met de magische vogel Feniks. Hij hoort dat deze vogel sterft, maar uit zijn as opnieuw verrijst. Parcival herkent dit proces, proeft weer de as in zijn mond en beseft dat hij innerlijk gestorven is en alle oriëntatie in het leven verloren heeft.

Het is in de dagen tussen Goede Vrijdag en Pasen dat Parcival een innerlijke verrijzenis doormaakt. Parcival begon zijn levensweg naïef en onbevangen totdat hij in vertwijfeling bijna ten onder ging, maar nu vindt hij innerlijke rust en vrede. Wolfram omschrijft de weg die Parcival doormaakt met de drie middeleeuwse termen: *Tumfheit* (dwaasheid), *Zwifel* (twijfel) en *Saelde* (innerlijke vrede).

Door leed en vertwijfeling gestaald

Om de innerlijke vrede bestendig te maken heeft Parcival inzicht in zijn lot en bestemming nodig. Parcival hoort van de kluizenaar dat hij via zijn moeder Herzelo-

Parcival ontmoet een groep pelgrims. August Spiess. Sängersaal Schloss Neuschwannstein

de tot de familie behoort die al sinds vele generaties lang de Graal behoedt. De huidige behoeder van de Graal in de graalburcht, Amfortas, en ook Trevrezent blijken beiden broers van zijn moeder te zijn. Alle hoop was op Parcival als de toekomstige behoeder van de Graal gesteld, totdat zijn moeder bij de dood van Gamureth door het noodlot werd bezocht en Parcival de weg kwijtraakte in het leven.

Als hem dit verteld is overvalt Parcival opnieuw een gevoel van vertwijfeling en falen. Maar Trevrezent stelt hem gerust. Beproevingen en fouten blijken deel van een nieuwe leerweg te zijn. Hij heeft veel schuld op zich genomen en daarmee het kwaad in zichzelf en de wereld leren kennen. Parcival beseft dat de toekomstige behoeder van de Graal goed en kwaad doorleefd dient te hebben. Maar nu moet hij zichzelf en zijn mensenbroeders en zusters nog kunnen vergeven in het licht van de Graal.

Na de Paastijd betreedt hij in de Pinkstertijd opnieuw de Graalburcht. Hij aanschouwt de Graal en stelt Amfortas vanuit zijn eigen diepe ervaringen de vraag naar zijn ziekte en leed, die hij al bij zijn eerste bezoek aan de Graalburcht had waargenomen. De genezende werking van de Graalschaal komt nu ten volle tot openbaring. Amfortas draagt zijn taak over aan Parcival. Amfortas mist de kracht ('a-forte') voor de toekomst. Voor de toekomst is er iemand nodig die door vuur van leed en vertwijfeling gestaald is en tevens tot medelijden en inzicht is gekomen.

In de 21e eeuw worden we geconfronteerd met het klimaatvraagstuk, de vluchtelingen, ons slavernij verleden en vele andere fouten en tekortkomingen uit heden en verleden. Met name jonge mensen dreigen vertwijfeld te raken door dit besef.

'Parcival en Amfortas', miniatuur uit het Heidelberg Liederhandschrift

Parcival kan ons in deze tijd van crisis als reëel werkende individualiteit terzijde staan. Hij helpt de mensheid om door de vertwijfeling heen met de kracht van de feniks tot innerlijke vrede te komen.

Rudolf Steiner is gevraagd naar Parcival en of hij in zijn tijd (begin 20e eeuw) weer op aarde was. Rudolf Steiners antwoord was resoluut dat Parcival er pas in het eerste gedeelte van de 21e eeuw weer zou zijn, om de mensheid door de crisis heen te helpen (GA 265, p. 240). Zie voor meer Bernard Lievegoed *Over de redding van de ziel* (Uitgeverij Christofoor).

Dans met ons de graal - Wagner's opera Parsifal in Dornach

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

De Parsifal van Richard Wagner heb ik de afgelopen veertig jaar in alle soorten en maten meegemaakt. In New York stond de zwarte magiër Klingsor tot aan zijn knieën in het bloed. In Amsterdam liet de eigenzinnige regisseur de graalridders met wapenrustingen op wielrijen rondrijden. In Antwerpen hing de duif, die het symbool van ul-tieme verlossing is ('Erlösung dem Erlöser') met een touwtje aan het plafond. Niets van dit alles bij de opvoering die een jaar geleden als primeur in het Goetheanum in Dornach werd gehouden.

In lovende recensies (1) werd geschreven over "een coup, die gevolgen kan hebben voor de traditie van Wagner's opera in Zwitserland". Een coup – dat is een machts-overname waarbij het oude regime wordt verdreven en een nieuwe macht wordt geïnstalleerd. Is dat niet een wat overdreven vergelijking? Alsof met deze opvoering alle oude versies van *Parsifal* van de baan zijn?

De rol van de euritmie

De recensenten noemen verschillende redenen om van een baanbrekende vernieuwing te spreken. Al tientallen jaren levert de encensering van dit werk problemen op. De regieaanwijzingen van Wagner zijn praktisch niet uitvoerbaar – of ze worden banaal en naturalistisch – terwijl het om bovenzinlijke beelden gaat. In toene-mende mate kunnen we als mensen van deze tijd niets beginnen met een speer, of een duif die in de lucht blijft hangen, of met een graal die goud geschilderd is met een lampje erin.

Hier heeft de euritmie, uitgevoerd door 36 leden van ensembles uit Stuttgart en Dornach, een verrassende rol. De euritmisten belichamen letterlijk de centrale rekwisieten: zwaan, graal en speer, "een alternatief voor het traditionele operabe-drijf", aldus een van de recensenten. Dat geldt ook voor de toon-euritmie, die de verborgen inhoud van de muziek letterlijk voor het voetlicht brengt. Meerdere jour-nalisten verbazen zich erover, dat het honderd jaar heeft moeten duren voordat de mysterie-tempel van het Goetheanum zijn deuren voor dit werk heeft geopend. Dat heeft zijn reden: indertijd heeft Marie Steiner zich heftig geweed tegen het uitvoe-ren van opera's in het Goetheanum. Als 'huis van het woord' zou het zich moeten beperken tot lezingen, conferenties en toneel. Pas toen bij renovaties in 2014 een orkestbak werd gebouwd, kwam de vraag naar opera's weer op. Intussen is met veel succes onder meer Mozarts *Zauberflöte* en *Der Sturz des Antichrist* van Viktor Ullmann uitgevoerd.

Een gewijd drama

In ieder geval was het voor vele bezoekers van de *Parsifal* evident, dat het Goetheanum een passen-de plek is om dit werk uit te voeren. Het gaat im-mers om een 'Weihefest-spiel': een gewijd drama, dat in de tijd van Wagner

uitsluitend in het speciaal hiervoor ontworpen operahuis in Bayreuth mocht worden opgevoerd. Pas toen de exclusieve rechten voor opvoeringen ten einde waren, kon de opera de wereld ingaan. "Wanneer dit gewijde spel buiten de opera-tempel van Bayreuth ooit ergens passend heeft gewerkt, dan is het wel in het Goetheanum. Er is nauwelijks iets wat afleidt van de bezinning op het werk en de uitvoering", aldus een van de commentaren in de media.

Rudolf Steiner heeft zich uitvoerig beziggehouden met de *Parsifal*, nadat hij meer-dere opvoeringen had bijgewoond. "Wagner brengt het diepe geheim van de heili-ge graal", aldus Steiner: niet alleen in zijn geïnspireerde beeldentaal, maar in het bijzonder door zijn muziek, die in de toehoorder een diepe, halfbewuste herkenning teweegbrengt. Steiner zag in Wagner een individualiteit, die vanuit zijn verre verle-den existentieel verbonden was met de graalstroming. Maar ook zonder dit gege-ven is het voor de goede verstaander evident, dat Wagner met zijn *Parsifal* het mysterie van de graal als geen ander heeft vertolkt.

Op Palmzondag van dit jaar hoop ik voor de tweede keer de opvoering van *Parsifal* in het (uitverkochte) Goetheanum mee te maken. Het is de intentie van de produ-centen om hier een jaarlijks terugkerende traditie van te maken. Ik ben heel be-nieuwd hoe deze traditie zich verder ontwikkelt, want voor de euritmie openen zich hier perspectieven voor nieuw artistiek territorium.

(1) Voor recensies: zie on-line: *Recensies Parsifal Goetheanum Dornach*. Zie ook 'Tanz mit uns den Gral' – *Neue Zürcher Zei-tung*, 6 april 2023. Zie on-line: *Foto's Parsifal in Dornach*.

De Graal in het teken van de wederkomst

door Thom Kloes (gemeente Zeist)

Dit artikel is een bewerking van het tweede hoofdstuk uit 'Versuche in der Leere', het in 2022 bij Verlag Urachhaus verschenen boek van Mathijs van Alstein (priester in Zeist), getiteld 'Der Stein im Zeichen der Wiederkunft'. Behalve vertaald is het hoofdstuk sterk ingekort en is de opzet wat gewijzigd. Het resultaat kon niet door Mathijs worden geautoriseerd.

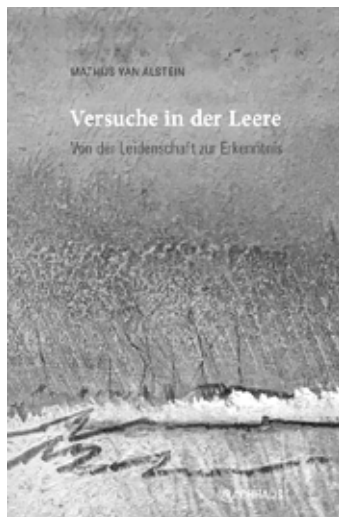
Wat is de Graal?

Deze vraag brengt ons in het hart van de christelijke mysteriën. Maar noch Wolfram von Eschenbach noch Chrétien de Troyes geven er een duidelijk antwoord op. Ze gaan ervan uit dat al duidelijk moet zijn wat met dat mysterieuze voorwerp, de Graal, wordt bedoeld.

Als Parzival het kasteel van Munsalvaesche binnengaat, krijgt hij een hemels raadsel voorgeschied. Zonder dat wij of Parzival er enige uitleg over krijgen, gaat het verhaal verder alsof er niets gebeurd is. De Graal komt en gaat. Hij wordt getoond en weer teruggebracht. Verward en onbegrepen verlaten we met Parzival de Graalburcht. De plaats waar de diepste geheimen worden bewaard, heeft zijn mysteries verborgen gehouden, juist door ze te onthullen.

De Graal nodigt ons uit om zelf na te denken. Dit is de reden waarom Trevrizent, de ingewijde broer van Amfortas, meer vragen oproept dan antwoorden geeft. In het cruciale gesprek dat hij op Goede Vrijdag met Parzival heeft, vertelt hij de jonge ridder over de Graal. Hij zegt dat de Graal een levenschenkende steen is, die de kracht heeft om leven uit de dood voort te brengen: 'Door de kracht van deze steen verbrandt de Phoenix zodat hij in as verandert. Maar de as geeft hem nieuw leven'.

Hoe moeten we, eeuwen later, begrijpen dat bij Chrétien de Troyes de Graal niet verschijnt als een steen, zoals bij Wolfram, maar als een schaal? De Graal leert dat de werkelijkheid alleen te vinden is in het tegenstrijdige en onbegrijpelijke: het contrast tussen de Franse en Duitse versies van het verhaal, tussen schaal en steen,

tussen hol en bol, blijkt het belangrijkste raadsel in het Graallabyrint te zijn. Deze vraag wordt niet alleen gesteld aan de ridders van de negende eeuw, maar vooral aan ons: Wat betekent het dat de Graal zowel wordt voorgesteld als een steen die in zichzelf is opgesloten en als een schaal die open is? Welke levende steen heeft de kracht om zowel in zichzelf gesloten te zijn als een steen en ontvankelijk als een schaal?

Jij bent de steen

Het beeld van de steen in de christelijke traditie is geen middeleeuwse uitvinding. Het is Jezus Christus zelf die dit beeld gebruikt wanneer hij Simon Petrus vertelt dat de gemeenschap van christenen moet worden gebouwd op de steen van kennis: 'Jij bent Petrus, en op deze steen zal ik mijn kerk bouwen en de poorten van de onderwereld zullen haar niet overweldigen' (Mat. 16:18). Petrus heeft Christus gezien, heeft hem aangevoeld en begrepen, deze intieme zekerheid wordt de eerste steen van alle christelijke gemeenschapsvorming. Zij die Christus erkennen zoals Petrus, bouwen de tempel van de christelijke gemeenschap.

Daarom is het Petrus zelf die in zijn eerste brief het beeld van de steen opneemt om zowel de christelijke gemeenschap als haar Heer geestelijk te overdenken: 'Nadert tot Hem, de levende steen, door mensen verworpen, maar door God uitverkoren en kostbaar. En laat u opbouwen als levende stenen tot een geestelijk huis, bestemd voor een heilige priesterdienst, voor het brengen van geestelijke offers' (1 Petrus 2:4-5). Als Rudolf Steiner schrijft, dat zijn *geheimwetenschap* kennis van de Graal vertegenwoordigt, die als grondsteen meditatief verschijnt, volgt hij daarmee zuiver een spoor van Petrus. De Graal is een ervaring, het is de gewaarwording van de voortdurende aanwezigheid van Christus, die vraagt om volhardende navolging. Ondanks alle zachtmoedigheid en nederigheid, moet deze daad sterk in zichzelf rusten en als een steen de stormen van de wereld doorstaan.

Stap voor stap

Wat deze bovenzinnelijke steen te maken heeft met een schaal, kan alleen duidelijk worden als we de wereld begrijpen als 'meervoudig verdubbeld' en de wederkomst van Christus vanuit dit perspectief een ervaring is geworden.

Het erkennen van de verscheidenheid van alles wat werelds is, is het uitgangspunt van het occultisme. Het werk van Christus kan alleen begrepen worden als we herkennen en ervaren hoe verschillende werelden in elkaar grijpen. We zijn niet alleen vertrouwd met de fysieke wereld, maar ook met een etherische en een astrale wereld. De etherische wereld bevat de verzameling van alle levende wezens; de astrale wereld is de spirituele plaats van alle gewaarwordingen. De mysteriën van de wederkomst kunnen alleen begrepen worden vanuit deze bovenzintuiglijke werelden.

Het is belangrijk te beseffen dat de wederkomst geen eenmalige, unieke gebeurtenis is. Het is veeleer een doorlopende gebeurtenis die voortdurend in de geschiedenis wordt opgenomen. Er is niet slechts één wederkomst, er zijn er meerdere. De term 'wederkomst' is een beetje verwarrend, omdat het een eerdere afwezigheid impliceert en dus een belofte suggereert die niet is nagekomen: 'En zie, Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld' (Mat. 28:20).

Het is daarom beter om de wederkomst op te vatten als een geleidelijk toenemende aanwezigheid van Christus, wat in overeenstemming is met de oorsprong van het woord 'Gaal', afgeleid van *gradalis*, wat geleidelijk, stap voor stap betekent. De zogenaamde wederkomst is het geleidelijk inweven van een godheid in het lot van de aarde. Hij komt stap voor stap dichterbij.

Substantie voor opstanding

De eerste 'wederkomst' in deze zin vindt al plaats in de drie dagen van het Mysterie van Golgotha, namelijk met de opstanding. Maria Magdalena is de eerste getuige van Christus' verhoogde aanwezigheid; na haar wordt die ook aan de discipelen

toevertrouwd (Johannes 20:11-23).

Het raadsel wie er bij de opstanding betrokken was, kan alleen meditatief worden opgelost. Het is geen toeval dat Rudolf Steiners grondsteenmeditatie, de Graalsburch van de 20e eeuw, ons een manier biedt om dit te doen. In zijn drievoudige contemplatie, wijst deze steen erop dat Christus als Zoon van God thuis is in de tweede hiërarchie, bij de Exousiai, Dynamis en Kyriotetes. Het Griekse *exousiazō* betekent 'macht uitoefenen'. Dit bevat een kernwoord *ousia*, dat door de scholastici werd vertaald als *substantie*. De geesten van vorm hebben de macht om hun vormen in de materie in te prenten. Vormen zijn ideeën die door de Exousiai worden gedacht. Uit de hiërarchie van de geesten

'Parcifal'. Hilma af Klint (1916). Moderna Museet Stockholm

van vorm krijgt Christus de macht om het archetype van het menselijk lichaam opnieuw op te bouwen. Daaruit put hij de substantie van zijn wederkomst.

Mysterie van de Graalschaal

Dit spirituele feit wordt pas volledig duidelijk wanneer ik beseef en ervaar dat gedachten realiteiten zijn, entiteiten die, eenmaal opgeroepen, als zodanig voortbestaan. Wanneer ik iets denk, is dat niet slechts een subjectieve aangelegenheid. Hoewel mijn gedachten immaterieel zijn, zijn ze ook objectief aanwezig in de wereld. Ze verschijnen misschien niet als een vorm in de fysieke wereld, maar ze verschijnen zeker in de wereld die heel dicht bij de fysieke wereld ligt, dat wil zeggen in de etherische wereld.

Dit is wat er gebeurt met de gedachte van het opstandingslichaam. De vormgeesten worstelen op Goede Vrijdag met Christus, ze worstelen met hem om een entiteit die ze geestelijk willen voortbrengen, in een levend gevecht met duistere machten; ze winnen dit gevecht. Zo kan met Pasen een vorm aan de discipelen verschijnen die inderdaad fysiek is – dat wil zeggen vormkracht bezit, maar toch niet tot de materiele wereld behoort. De eerste wederkomst, de eerste verhoogde aanwezigheid van Christus, is een fysieke verschijning, niet in de materiële wereld maar in de etherische wereld. In deze etherische wederkomst komen de mysteries van de Graalschaal werkelijk naar voren.

Lijdens- en Paastijd

Leven met vragen

door Nora Minassian (geestelijke in de gemeente Sacramento, U.S.A.)

Vragen hebben in hun ware aard een creatieve helende kracht. Ze openen een deur naar mogelijkheden die je je eerder niet kon voorstellen. Vragen dragen de potentie in zich voor het zichtbaar maken van wat anders voor ons verborgen blijft. Waar komen onze vragen vandaan? Hoe vinden bepaalde vragen ons? Leven met vragen kan een levensreis worden. Leven met vragen kan ertoe leiden dat we uiteindelijk de vragen zelf gaan leven. Hoe leef je met vragen?

Mijn allereerste persoonlijke boek kreeg ik cadeau bij mijn afscheid van de zondagschool: de Bijbel. Ik was twaalf jaar oud. Ik kende een paar psalmen en bijbelverzen.

Ik had geleerd dat alles in de Bijbel waar is en nu ik een Bijbel in mijn handen had, voelde ik me er meteen toe aangetrokken. Ik begon erin te lezen en ermee te leven en raakte vervuld van ontzag. Het was ontzagwekkend in de letterlijke zin van het woord. Alles wat ik las, nam ik in me op en ik geloofde dat het waar was. Er was ook veel dat ik niet begreep. Hoe meer ik las, hoe meer vragen ik had. Ik dacht bijvoorbeeld na over de woorden van Johannes de Doper: "Ik ben de stem van een roepende in de woestijn: Bereid de weg voor de Heer, maak zijn paden recht." (Joh. 1:23). Hoe kan iemand een stem zijn? Hoe kan dit geschreven staan in het boek Jesaja en toch sprak Johannes voor zichzelf?

Loslaten

In mijn tienerjaren bleef ik de Bijbel lezen en meer vragen stellen. In één passage zegt Christus dat hij ons zijn vrede geeft (Joh. 14:27). Maar in een andere passage zegt hij: "Denk niet dat ik gekomen ben om vrede op aarde te brengen; ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard." (Mat. 10:34). Ik bleef me afvragen hoe dat allebei waar kon zijn. Toen ik een jaar of zestien was, las ik steeds weer het eerste hoofdstuk van de brief aan de Efeziërs en kon maar niet begrijpen hoe wij mensen geschapen zijn om vrije wezens te zijn en tegelijkertijd onze levens voorbestemd zouden zijn volgens Gods wil.

Aan deze vragen werden meer levensvragen toegevoegd toen ik op de universiteit zat. Hoe kan een alwetende, almachtige en algoede God toestaan dat het kwaad in de wereld bestaat? Of: Waarom gebeuren er slechte dingen met goede mensen? In één van mijn colleges 'Overzicht van het Oude Testament' worstelde ik met de twee scheppingsverhalen in Genesis. Op een gegeven moment moest ik de God waarmee ik opgroeide, de alwetende, almachtige God, loslaten om me niet volledig door deze vragen te laten verteren. Maar ik wist in mijn hart dat ik niet verder kon zonder de al-liefhebbende God.

De vragen hebben me nooit verlaten. Maar voor een bepaalde tijd liet ik ze achter me. Ik moest ze kwijt en door ze kwijt te raken, verloor een deel van mij de verbinding met mijn ster, zoals toen de drie priesterwijzen de ster uit het oog verloren op hun zoektocht naar de koning van de Joden. De vraag verliet hen echter niet. Ze vroegen: Waar is degene die als koning van de Joden geboren is? (Mat. 2:2).

In de jaren daarna liet ik mijn vragen naar buiten toe rusten en concentreerde me op het ontwikkelen van mijn beroep als IT specialist in de automatisering. Maar het zo lang leven met die vragen en het dragen van de pijn die ermee gepaard ging, had een

plek in mijn ziel gecreëerd die nooit ophield met zoeken. Dit zoeken was soms moeilijk te verdragen. Als ik echter terugkijk, realiseer ik me dat mijn vragen me op dezelfde manier leidden als de ster de priesterwijzen leidde. Dit zoeken leidde ertoe dat ik uiteindelijk op een van de meest onwaarschijnlijke plaatsen de antroposofie vond: in Silicon Valley, in de Armeens Apostolische Kerk in Cupertino.

Ster

Toen ik de antroposofie ontmoette, vond ik mijn vragen opnieuw. Of liever gezegd, ze vonden mij opnieuw. Plotseling werden de vragen waarmee ik als tiener leefde weer levend door antroposofie. Wie is Johannes de Doper? Wie is Christus? Wie ben ik? Wie zeggen jullie dat IK BEN? (Mat. 16:15). Is de mens vrij?

Wat betreft de vraag over Mat. 10:34, werd ik vervuld van grote vrede en vreugde toen ik in Rudolf Steiner's *Het evangelie van Mattheüs* deze woorden vond: "Er is een heel mooie uitspraak in het evangelie van Mattheüs die over het algemeen verkeerd vertaald wordt: 'Ik ben niet naar de aarde gekomen om de vrede van de aarde weg te nemen, maar om het zwaard weg te nemen'. Deze mooiste boodschap van vrede is helaas in de loop van de tijd veranderd in het tegenovergestelde ervan." (*Het evangelie van Mattheüs*, Rudolf Steiner, GA 123, Lezing XII, 12 sept. 1910, Bern). Toen de vragen in mij weer tot leven kwamen, werd mijn verbinding met mijn ster vernieuwd. Net als voor de priesterwijzen verscheen de ster weer. Ik realiseerde me dat in serieuze en oprechte vragen een vormende en transformerende kracht schuilt. Deze kracht is voelbaar wanneer je met vragen leeft, ze draagt en omvormt tot nieuwe vragen. Hoe zou het leven eruitzien zonder vragen?

Worden als de kinderen

Tussen mensen ontstaan problemen wanneer we naar elkaar kijken door muren van kritiek en oordelen. Als een oordeel of kritiek wordt omgezet in een open vraag, doorbreekt het deze muren en opent het deuren van zien en begrijpen. Moeilijkheden ontstaan bij mensen door onuitgesproken verwachtingen. Wanneer deze onuitgesproken verwachtingen worden omgezet in open vragen, ontstaat de mogelijkheid voor een gesprek en helderheid. Moeilijkheden ontstaan tussen mensen wanneer de een veronderstelt groter te zijn dan de ander, beter te zijn dan de ander, of meer zelfgenoegzaam of zelfingenomen te zijn dan de ander. Wanneer deze aannames worden omgezet in open vragen, zoals 'Wie ben jij?', 'Wat is jouw verhaal?', 'Wat weeft er tussen jou en mij?' of 'Wat mankeert jou?', brengen ze bescheidenheid en vertrouwen in de ander.

Kinderen zijn hierin het beste voorbeeld. Zij zijn zelf levende vragen. Ze kijken met open ogen en oren naar de wereld en in hun ogen zien we de vraag die ze ons, volwassenen, stellen: 'Wat doe jij dat navolging waard is?', 'Hoeveel van wat je zegt is

'Adam, wo bist du?' Installatie door Marianne Franke. Staatliches Museum Ägyptischer Kunst München.

waarheid?'. Er is een onuitgesproken onbewuste zoektocht in het kind dat rustig aan het spelen is. Wat is dit? Hoe voelt het? Hoe smaakt het? Hoe sterk is het? Hoe vaak kan ik ermee gooien voordat het breekt? Een kind dat rustig speelt is op zoek, onderzoekt en leert voortdurend. Als volwassenen kunnen we leren te worden als kinderen en nu bewust spelen en leven met vragen. Achter elke vraag schuilt een vlam en soms een vuur. Vragen houden ons wakker. Ze houden ons jong. Ze houden ons in beweging. Ze houden ons in leven. Als we ermee leven en ze in ons laten leven, veranderen ze stilletjes in interesse en interesse verandert dan in een relatie vol liefde en toewijding. Leven met vragen kan een leven van gebed worden.

Hoe zou het zijn om te leven met de vraag die God aan Adam stelt "Waar ben je?" (Genesis 3:9), als vraag die we God horen stellen aan de hele mensheid? Hoe zou onze wereld eruitzien als we de vraag van Kaïn aan God, "Ben ik mijn broeders hoeder?" (Genesis 4:9) serieus opvatten en veranderen in "Hoe kan ik mijn broeders hoeder zijn?". En hoe zou het zijn als we als mensheid de vraag zouden leven die Michael, de Geest van onze tijd, ons stelt door zijn naam zelf: "Wie is als God?"

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Ditmaal onderzoekt oud-vrijeschool kleuterleidster, schoolbegeleider en auteur Loïs Eijgenraam de ontwikkeling van de deugden verwondering en onbevangenheid in het opgroeiende kind.

Verwondering en onbevangenheid

door Loïs Eijgenraam (gemeente Zutphen)

Ritme vormt de basis van al het leven op aarde en vindt overal zijn plek waar beweging is. We bewegen ons in de ruimte en in de tijd. Daarmee vormen tijd en ruimte een polariteit die mede de basis schept voor bewegen.

In het ritme van de ademhaling van polariteiten, zoals rust en bewegen, zit een kantelpunt. Een eigenschap van een kantelpunt is dat er een moment van rust is. Op dat moment vindt er bewustzijn plaats. Bewustzijn wordt gewekt waar een ontmoeting tussen verschillen is. Als we onderzoeken wat verwondering en onbevangenheid betekenen en hoe deze deugden werkzaam zijn tijdens de ontwikkeling van kinderen, dan zien we ook daar kantelpunten optreden waardoor bewustzijn voor zichzelf en de wereld ontstaat. Kan een mens in een constante staat van verwondering zijn? Kan een kind vanaf de geboorte zo worden opgevoed, dat het alleen vanuit onbevangen zijn de wereld ontmoet? Ik denk het niet.

Sympathie en antipathie

De mens leeft in een constant ademend proces tussen sympathie en antipathie, tussen open zijn en zich sluiten, tussen samen zijn en op jezelf zijn. Als we alleen in een stemming van sympathie zouden leven, dan zouden we onszelf in de wereld verliezen. We zouden geen ankerpunt in onszelf ontwikkelen en geen gevoel van thuis komen in onszelf kunnen ervaren. Als we in een constante staat van antipathie zouden leven, dan zouden we de wereld en daarmee andere mensen en natuurrijken om ons heen niet kunnen ontmoeten. We zouden opgesloten zijn in een fysiek lichaam en geen gezonde binnenwereld ontwikkelen. Een binnenwereld waarin het eigen ik ervaren wordt. Door het bieden van veilige grenzen vormt zich om de ziel

eerst een flinterdunne en gaandeweg een steeds steviger zielehuid. Rond negen jaar is deze huid een feit en werken we de rest van ons leven aan het verzorgen van een gezond ademende zielehuid in relatie tot onszelf en de wereld om ons heen. Het vormen van een gezonde zielehuid heeft alles te maken met het verzorgen van een gezonde tastzin en daarmee met het beleven van grenzen. De tastzin internaliseert de antipathie en helpt zo bij de opbouw van de identiteit.

Onbevangenheid

Wanneer we op de verschillende ontwikkelingsfasen van gezond gehechte kinderen intunen, dan valt daarbij op dat bevangenheid en onbevangenheid elkaar ritmisch afwisselen. Het aangaan van het aardse voedsel blijkt allerm minst onbevangen te zijn. Darmkrampen en spugen komen veel voor en tonen ons hoeveel moeite het verteren van aards voedsel kan kosten: niks geen spontane relatie met aards voedsel aangaan. Verteren kost moeite en doet eerst pijn voordat het over gaat in een onbevangen relatie hebben tot voedsel.

Na zes weken gunt het kind ons een eerste glimlach. Onbevangen, spontaan en open. Tussen acht en twaalf maanden staat de eenkennigheidsfase centraal. Niets onbevangenheid, spontaan of ongedwongen handelen. Er is dwang. Het vertrouwde gezicht moet voor eeuwig en altijd bij mij blijven, pas dan voel ik mij goed. Juist een groots bevangen zijn voor de angst, dat weg ook echt weg is, staat tussen kind en medemensen in. Als opvoeders weten we dat deze bevangenheid er moet zijn, wil het zelfbewustzijn tot ontwikkeling komen.

Met twee jaar wil het kind alles zelf doen en staat het eveneens niet onbevangen tegenover het aanbod van de ouders om te helpen met aankleden en eten. 'Zelluf doen', is het motto. Bevangen door een gevoel van zelfbewustwording is het kind bevangen en soms gevangen. Ook met drie jaar, tijdens de koppigheidsfase is de onbevangenheid soms ver te zoeken. En dan op de grote dag, wanneer je peuter kleuter is geworden, breekt de eerste schooldag aan. Brullen bij het afscheid nemen: niets onbevangen aan de schoolloopbaan beginnend. Nee. Het kind is bevangen door protest, angst, onzekerheid. Vervolgen we de verdere ontwikkeling van kinderen, dan zien we dat iedere fase een ritmisch heen en weer gaan is tussen de polariteiten onbevangenheid en bevangen zijn.

Verwondering

Verwondering beweegt zich eveneens in het spanningsveld van sympathie en antipathie. We kunnen niet in een constante staat van verwondering zijn. We zouden 'hyperventilerend' door het leven gaan als we in een constante staat van de euritmische gebaren O en A zouden leven. We zouden te veel buiten onszelf raken en te weinig in onze innerlijke wereld aankomen. Juist een antipathie gebaar, zichtbaar gemaakt in het euritmische gebaar E, helpt ons om een gezonde binnenwereld te scheppen.

Het gebaar verwondering kunnen we ons voorstellen als een lemniscaat. We ademen uit in de wereld en verwonderen ons over een eerste sneeuwklonk, de roep van een vogel. We ademen deze ervaring in en in onze ziel klinkt verwondering. We worden ons bewust van de schoonheid van de natuur, juist omdat deze zich buiten onszelf bevindt.

Kijkend naar een kind zien we hoe verwondering hen helpt bij het zich bewust worden van zichzelf en de wereld om hen heen. Een kind van negen maanden ziet van achter een raam in de warme huiskamer voor het eerst sneeuwvlokken dwarrelen en wil deze pakken. Het lukt niet. Het kind frons de wenkbrauwen en kijkt de ouder aan. Deze zegt iets over de sneeuw en de frons verdwijnt. Een dreumes kijkt vol aandacht naar een hooiwagen die door zijn zandbak loopt. De dreumes pakt de hooiwagen en trekt een poot uit het beestje. Deze loopt nu scheef door de zandbak. Dan stapt de dreumes op de hooiwagen, deze is nu plat en loopt niet meer.

Een negenjarige hangt aan de lippen van zijn meester die vertelt over de Edda. Thuis vertelt het kind in geuren en kleuren over de godenstrijd, om het verhaal te eindigen met 'weet je trouwens mam dat meester een scheve neus heeft?' Een puber wil op zondag echt niet meer mee met de zondagse familiewandeling, want een bos is oersaai, alleen maar bomen. Een van de ouders schuift en passant een krantenartikel naar haar kind toe waarin beschreven staat dat wolven in dat bos zijn gesigna-

leerd. Misschien zien we sporen van de poten van de wolf, zou toch cool zijn als je morgen op school kunt vertellen dat je wolvensporen hebt gezien? Puberkind gaat mee naar het bos en verwondert zich over de hoeveelheid sporen van dieren zoals vos, eekhoorn, boommarter en wolf die hij ontdekt heeft. Natuurlijk zijn er foto's gemaakt die op tiktok worden geplaatst.

Ademende relatie

Verwondering en onbevangenheid zijn deugden die we als mens nodig hebben om ons met onszelf en de wereld te verbinden. Ze dragen bij aan de identiteitsvorming en vragen om een gezonde verzorging van met name de tastzin. We helpen kinderen bij het ontwikkelen van deze deugden door het verzorgen van een gezonde ademhaling tussen sympathie en antipathie en het bieden van veilige grenzen. Dankzij deze grenzen groeit de zielehuid, waardoor het kind vanuit een ik-punt een ademende relatie met de wereld en zichzelf kan aangaan. Onze aarde heeft mensen(kinderen) nodig die in een gezonde, ademende relatie staan tot verwondering en onbevangenheid. Deze woorden willen uitgesproken én geleefd worden.

Onder de zon - Jongeren

Kampen voor iedereen

door Anne-Thaya Bonzet (genderwerkgroep Helios) en
Charlotte van Herk (bestuur Helios - Kampen van de
Christengemeenschap)

Het Winterkamp is net achter de rug en dat betekent dat de voorbereidingen voor de zomerkampen van Helios weer in volle gang zijn. De kampstaven zijn inmiddels gevormd en druk bezig met activiteiten bedenken, menu's samenstellen of een kamphema kiezen voor de zomer – alles om onze deelnemers straks een leuk, warm en veilig kamp te kunnen bieden. In de pedagogische scholing besteden we dit jaar extra aandacht aan de vraag hoe we kampen kunnen organiseren waarop iedereen zich thuis voelt.

De thema's 'gender' en 'seksualiteit' spelen sinds een aantal jaren, net als in de rest van de maatschappij, een steeds grotere rol binnen de kampen. Op kinderkamp zien

we deelnemers die 'gewoon kind' zijn en niet in het klassieke beeld van jongen of meisje passen. Op de jeugdkampen hebben veel kampelingen al een groeiend bewustzijn over wie ze zijn en op wie ze verliefd kunnen worden. Dat maakt hen soms kwetsbaar, niet alleen omdat kampelingen graag zichzelf willen zijn wanneer ze bijvoorbeeld transgender of homoseksueel zijn, maar ook omdat andere kampelingen daar mogelijk iets van vinden. Als staf hebben wij de verantwoordelijkheid om veiligheid voor al deze kampelingen te creëren. Dat is soms nog een uitdaging, zeker in een kamporganisatie met tradities die vaak al decennia teruggaan.

Genderwerkgroep

Vorig jaar heeft het bestuur van de kampen daarom een tijdelijke 'genderwerkgroep' in het leven geroepen, bestaand uit zes vrijwilligers uit staven en taakgroepen en ondersteund door Ernst Terpstra vanuit de priesterkring. In drie bijeenkomsten heeft de werkgroep zich gebogen over de vraag hoe Helios de komende jaren wil omgaan met gender-gerelateerde vraagstukken in de kampen.

In de verkenning van dit onderwerp werd meteen duidelijk dat elk kamp met eigen gender-gerelateerde vragen te maken krijgt, vaak deels samenhangend met de leeftijd van de deelnemersgroep. Neem de tenten waarin de kampelingen slapen. Om een prettige slaapindeling voor alle kampelingen te creëren, heeft het International Youth Camp (IYC) op het tentenveld een kant voor jongens en een kant voor meisjes. In het midden van het veld kan iedereen die dat wil gemengd slapen, of ze zich nu als m, v, of x identificeren. Die oplossing lijkt goed te passen bij de deelnemersgroep van IYC: jongvolwassenen tussen de 17 en 24 jaar oud die met eigen tenten komen. Deze vorm is echter minder passend voor de kinder- en jeugdkampen, waar geborgenheid een belangrijke rol speelt en de vaste slaaptenten zijn ingedeeld per geslacht. Maar waar deel je kinderen in die zich jongen noch meisje voelen?

Ook de mogelijkheid om je te wassen op kamp bleek een relevant vraagstuk. Onze twee kampterreinen hebben een gezamenlijke wasplaats voor de jongens en een gezamenlijke wasplaats voor de meisjes. Sommige kampelingen bleken zich daar niet zo prettig bij te voelen. Op het kampterrein in Rogery is daarom een derde wasplaats gemaakt, maar dat brengt ook nieuwe vragen met zich mee: voor wie is die wasplaats precies? En mogen mensen zich daar tegelijk wassen? Met wie dan?

Je gezien voelen

In het zoeken naar hoe we met dit soort vragen kunnen omgaan, hebben we inspiratie kunnen vinden in de antroposofische visie op gender en geslacht. Het jonge kind heeft fysieke geslachtskenmerken, maar is nog niet zozeer 'man' of 'vrouw'. Naarmate het kind ouder wordt beginnen de lichamelijke, hormonale processen en

het zelfbewustzijn een grotere rol te spelen, wat kan zorgen voor vragen en ongemakken over (gender)identiteit en de relatie tot anderen. Elke leeftijdsfase vraagt van stafleden om een andere benadering: een jong kind kun je het best benaderen door veel op de gevoelswereld in te gaan, bij jongeren helpt het als je hen vanuit je eigen 'Ik' benadert, vanuit medemenselijkheid en waarachtig contact. Daarbij is het streven om alle kampelingen aan te spreken in hun hele mens-zijn.

Hoe we aan dat streven een concrete invulling geven blijft een zoektocht. Elk kamp heeft een eigen karakter, iedere deelnemer brengt weer eigen vragen met zich mee. Voor de komende zomer hebben we de staven en taakgroepen uitgenodigd om met deze vragen aan de slag te gaan. Hoe spreken we deelnemers aan? Kunnen we waken voor stereotypering in de activiteiten? En hoe zorgen we voor een tentindeling waar iedereen zich prettig bij voelt, op een manier die past bij het kamp? Omdat onze kampen steeds in beweging zijn, verwachten we dat de antwoorden op deze vragen elk jaar weer anders zullen zijn. We blijven met elkaar zoeken naar de mogelijkheden, want uiteindelijk draait het erom dat iedere kampeling zich gezien voelt in die korte periode dat wij hem, haar of hen mogen begeleiden.

Kennismakingsinterview

In de komende nummers van 'In beweging' zullen de nieuw gewijde priesters in ons bewindsgebied aan het woord komen.

Dit is waar het om gaat

Thom Kloes (gemeente Zeist) in gesprek met Līga Skujiņa (geestelijke in de gemeente Den Haag)

Līga is in Letland geboren en opgegroeid. In die tijd was Letland geannexeerd door de Sovjetunie. Voor religie was geen ruimte. Kerkgang werd geregistreerd, je kon er veel last meekrijgen. Hoewel ze niet kerkelijk was opgevoed, had Līga een sterke religieuze belangstelling. Vanaf de pubertijd zocht ze naar de krachten in zichzelf die daar achter zaten.

Wat komt er boven als je aan je jeugd denkt?

Het gebied waar ik ben opgegroeid was prachtig, het grenst aan een uitgestrekt nationaal park. De invloed daarvan werkte door in het dagelijkse leven. En de vele oude sprookjes en volksverhalen die daar leven werden op een bijna kunstzinnige manier verteld. Leven met de natuur en met de verhalen, dat was voor mij als kind mijn religie.

Ik werd – als puber – actief in de milieubeweging. Het milieu was in die tijd het enige waar we redelijk vrij over konden spreken. Maar milieu heeft te maken met natuur en natuur is voor ons sterk verbonden met het vaderland. Zo ontstond vanuit de milieubeweging een streven naar nationale onafhankelijkheid. Daar was ik zeer bij betrokken.

Willen weten hoe het precies zit, hoe de maatschappij werkt, werd een sterke drijfveer. Daarom ging ik sociologie studeren, toen nog een nieuwe richting. Tegelijkertijd werd de milieubeweging steeds internationaler. Zo heb ik in dat verband mijn partner, een Nederlander, leren kennen in Boedapest. We zijn uiteindelijk in Zaan-dam gaan wonen.

Daar vonden ingrijpende veranderingen plaats. Ik was druk met werken en studeren, was inmiddels met Europese studies bezig. Ik had het ideaal om mee te bouwen aan een verenigd Europa. Maar op een gegeven moment stond ik daar met mijn kind in mijn

armen. Toen schoot door me heen: het gaat niet om Europa, het gaat om het mensenleven. Ik raakte geïnteresseerd in de antroposofie, ging deelnemen aan een leesgroep. Toen ik iets zei over mijn vruchteloze zoektocht naar kerken die bij mij passen, attendeerde iemand me op de Christengemeenschap. Daar moest ik eens gaan kijken.

Ik zag alleen het altaar

Mijn eerste ontmoeting met de Christengemeenschap was in Amsterdam, in de Andrieskerk. Hoewel daar veel bijzonders te zien is, zag ik alleen het altaar. Tenminste, dat herinner ik me nog heel helder, alles erom heen was toen vaag. De eerste mensenwijdingsdienst bijwonen volgde kort daarop. Wat daar precies gebeurde wist ik niet zo concreet, ook omdat ik de taal van de cultus nog niet zo kende. Maar wel drong het besef door dat in me opkwam: dit is waar het om gaat!

Vanaf toen ging ik vaker naar de dienst, maar de communie durfde ik nog niet te ontvangen. Het lopen van de weg erheen leek me al een obstakel. Maar ik wilde dat overwinnen en op een keer ben ik vrij vooraan gaan zitten. Toen het zover was trok ik me weer terug, maar een man die naast me zat maakte een teken dat ik begreep als 'kom we gaan naar voren'. Of hij dat zo bedoelde weet ik niet, maar ik begreep het zo. En ik ging naar voren.

Ik wil je wel steunen

Ik verbond me steeds meer met de dienst en met de gemeente. Ik dacht wel eens aan het priesterschap. Maar priesters waren voor mij halve engelen en bovendien kende ik geen Duits en had ik geen geld. Ik 'besloot' in een volgend leven naar het seminarie te gaan ... Tot iemand me heel onverwacht aanstootte: 'Als je naar het seminarie wilt, dan wil ik je wel financieel steunen'. Dat gaf de doorslag. Ik voelde me echt gedragen door de gemeente Amsterdam, zo veel steun ontvangen m'n hele studie door, zo veel liefde en vertrouwen ontmoet.

Zelf dingen aanpakken

Na mijn studie ben ik naar Den Haag uitgezonden. Ik ervaar het als een stad met een internationale allure. Veel ambassades, het Vredespaleis, het Internationaal Gerechtshof en zoveel meer. En natuurlijk het parlement en alle ministeries. Den Haag is een stad van gezag en dit is de oudste gemeente van de Christengemeenschap in Nederland. Dat merk je ook in het gemeenteleven. Er zijn veel sterke tradities die de gemeente door goede en minder goede tijden hebben gedragen. Ik ben enthousiast om hier te zijn, te mogen werken.

De afgelopen tijd is het in Den Haag qua priesterbezetting moeilijk geweest. Het was wel een vuurproef om meteen na de studie volop aan de slag te mogen gaan. Alle deuren stonden voor me open, en achter al die deuren was en is volop werk te

doen. Ik ben blij dat ik de overgang naar het emeritaat van Marije Stevens, die zo lang met de gemeente is verbonden, heb kunnen meemaken. Het is zo essentieel om, zeker in een grote gemeente, steun te ontvangen van collega's. Zo hoop ik dat Mathi van der Duijs ook na juni nog kan blijven. Als convent werken we samen met Rotterdam. Daarmee doorbreken we de beperkingen die kleven aan kleine eilandes. Trouwens, ik geneer me niet om andere collega's te bellen, ook 's avonds, als ik iets nodig heb. Die telefoontjes worden steeds met veel warmte ontvangen.